

Asia: VN/24194/2023

Luonnos hallituksen esitykseksi laiksi rikoslain 17 ja 20 luvun muuttamisesta (väkivaltakuvauksen ja lasta seksuaalisesti esittävän kuvan hallussapitoa koskevat kriminalisoinnit)

Lausunnonantajan lausunto

Väkivaltakuvauksen hallussapito

Pidämme luonnoksessa esitettyjä kriminaalipoliittisia tavoitteita hyväksyttävinä. Sivulla 11 on todettu, että "Väkivaltakuvauksen hallussapidon kriminalisoinnilla voitaisiin osaltaan puuttua raakaa väkivaltaa esittävän materiaalin kysyntään ja tarjontaan ja niiden käyttämiseen vaihdon välineenä hankittaessa esimerkiksi lasta seksuaalisesti esittäviä kuvia.". Tämä tavoite on hyvä ja lainsäätäminen tämä tavoite ja teknologinen kehitys huomioiden on perusteltua. Myös menettämisseuraamuksen tehokas toteutuminen puoltaa uuden kriminalisoinnin säätämistä.

Johdonmukaisuus edellyttää, että myös raakaa väkivaltaa koskevan materiaalin hallussapito on rangaistavaa. Tältä osin on kuitenkin todettava, että laillisuusperiaatteen näkökulmasta ilmaus raaka väkivalta on ongelmallinen, koska se on ilmaisuna avoin ja epämääräinen. Rikosoikeudellinen laillisuusperiaate edellyttää, että rikossäännökset ovat mahdollisimman täsmällisiä ja tarkkarajaisia. Esityksessä on kuitenkin otettu kantaa siihen, millaisen materiaalin hallussapito ei olisi rangaistavaa. Esimerkiksi selvästi raaempi kuin tiedotusvälineissä ja elokuvissa tyypillisesti esitettävä väkivalta täsmentää sitä, mitä rikossäännöksessä tarkoitetaan käsitteellä raaka väkivalta. Lisäksi se, että hallussapito koskee vain todellista väkivaltaa täsmentää säännöstä. Edellä esitettyjen täsmennysten voidaan katsoa johtavan siihen, että uusi RL 17:17a täyttää laillisuusperiaatteen vaatimukset. Käsitteiden täsmällisyyteen on kuitenkin syytä kiinnittää erityistä huomiota. Johdonmukaisuuden näkökulmasta on taas välttämätöntä, että määritelmät ja soveltamisala ovat uudessa RL 17:17a:ssä samat kuin voimassa olevassa RL 17:17:ssä (713/2011) säädettyssä väkivaltakuvauksen levittämisessä. Näin luonnoksessa on myös todettu.

Esityksessä on syytä korostaa, ettei taannehtiva rankaiseminen ole laillisuusperiaatteen vuoksi mahdollista, vaan hallussapito tulee rangaistavaksi siitä päivästä, jolloin laki tulee voimaan. Näin siitakin huolimatta, että väkivaltakuvaus olisi hankittu jo ennen lain voimaantuloa.

Törkeä lasta seksuaalisesti esittävän kuvan hallussapito

Uudella kriminalisoinnilla on tarkoitus suojella lapsia ja vähentää lapsiin kohdistuvia rikoksia. Tämä on perusteltu ja hyväksyttävä tavoite. Kyseisessä rikostyyppissä on paljon piilorikollisuutta eikä vaikutus rikosten vähentymiseen tule olemaan todennäköisesti kovin merkittävä. Toisaalta tälläkin ehdotetulla muutoksella pystytään tehokkaammin puuttumaan teknologisen kehityksen mahdollistamaan kuvamateriaalin saatavuuteen. Ehdotettu rangaistusasteikko on riittävän laaja, kun ottaa huomioon erilaiset teot. Rangaistusasteikko ei tällaisenaan poikkea rikoslain systematiikasta. Taannehtivuuden osalta viittaamme siihen, mitä edellä olemme todenneet väkivaltakuvauksen hallussapidon osalta. Törkeä tekemuoto tulee sovellettavaksi vasta siitä päivästä, jolloin laki tulee voimaan (KKO 2007:38).

Huomiomme kiinnittyy neljänteen kvalifiointiperusteeseen, joka vaikuttaa epätarkoituksenmukaiselta. Mitä on hallussapito osana järjestäytyneen rikollisryhmän toimintaa, kun yleensä järjestäytyneen rikollisryhmän toiminnassa on kyse jo vakavammista teoista, kuten esimerkiksi levittämisestä tai saatavilla pitämisestä? Tällaisenaan kyseinen kvalifiointiperuste tässä rikostyyppissä on lähinnä symbolinen.

Rikoslain 17:1a:ssä säädetty järjestäytyneen rikollisryhmän toimintaan osallistuminen näyttäisi syrjäytyvän, koska uudella rikossäännöksellä (RL 20:21a) edistettäisiin lasten häiriötöntä kehitystä ja lasten oikeuksia sekä yleistä järjestystä ja turvallisuutta. Ankarammin rangaistavalla RL 20:21a:llä suojellaan osittain samaa oikeushyvää kuin lievemmin rangaistavalla RL 17:1a:llä eikä lievemmin rangaistavalla RL 17:1a:n taustalla ole hahmotettavissa sellaista oikeushyvää, jota uusi rikossäännös ei kattaisi.

Muut huomiot

Rikoslain 20 luvun kokonaisuudistus tuli voimaan reilu kaksi vuotta sitten. Vaikka uusi törkeää lasta seksuaalisesti esittävän kuvan hallussapitoa koskevan rikossäännöksen säätäminen on kokonaisuutena arvioiden perusteltua, pidämme tärkeänä, että seksuaalirikossäännösten soveltamiskäytäntöä seurataan aktiivisesti ennen mahdollisia uusia muutoksia. Kokonaisuudistuksen tarkoituksena oli yhdenmukaistaa ja selkiyttää seksuaalirikoksia koskevia säännöksiä rikoslaissa sekä muodostaa eri seksuaalirikoksia koskevista säännöksistä selkeä ja johdonmukainen kokonaisuus (HE 13/2022 vp, s. 1 ja 5). Uusien rikossäännösten lisääminen rikoslakiin ja rikossäännösten muuttaminen ilman soveltamiskäytännön seuraamista voi johtaa rikoslain 20 luvun selkeyden ja johdonmukaisuuden pirstaloitumiseen.

Kallio Heikki
Itä-Suomen yliopisto, Oikeustieteiden laitos